

УДК 378.01: 37.01 (045)

Клокар Н.І.,

д.пед.н., професор, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, niklokar@ukr.net

Україна, м. Київ

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ФАХІВЦІВ

Успішний розвиток особистості, її професійне становлення в умовах суспільства, що стрімко змінюється, у значній мірі залежить від ефективного використання традиційних і сучасних технологій післядипломної освіти, зокрема, спеціалізації, перепідготовки, підвищення кваліфікації, стажування і самоосвіти. Мета дослідження полягає у аналізі та виявленні впливу сучасних технологій післядипломної освіти на професійний розвиток фахівців, обґрунтування їх сутності, прогнозування подальших наукових розвідок з питань впровадження ефективних моделей професійного розвитку педагогічних, науково-педагогічних і управлінських кадрів. Використовуючи результати проведеного дослідження, автор підкреслює ключову роль самоосвіти, стажування і підвищення кваліфікації у професійному розвитку фахівців, а також важливість використання таких сучасних технологій, як змішане навчання, мікро-навчання і міні-тренінги, перевернуте навчання, майстер-класи, семінари, віртуальні заходи і онлайн заняття. В умовах відкритої освіти, на думку автора, зростає вагомість контент-маркетингу, який розглядається як форма маркетингу, що орієнтована на створення, публікацію та розповсюдження контенту для цільової аудиторії в Інтернеті. Подальших досліджень потребують питання управління створенням навчального контенту і його використання в умовах відкритої освіти, вивчення психологічних особливостей фахівців, які надають перевагу короткотерміновому навчанню, що поєднується з активною професійною діяльністю, розкриття ключових засад контент-маркетингу для професійного розвитку працівників галузі освіти.

Ключові слова: післядипломна освіта, сучасні технології, професійний розвиток, моделі навчання, контент-маркетинг.

Постановка проблеми. Вимоги до рівня компетентностей особистості ХХІ-го століття спонукають до пошуку нових ефективних форм її професійного розвитку, спрямованих на розкриття задатків і обдаровань, успішний розвиток кар'єри, задоволення потреб суспільства у фахівцях нової генерації. Чільне місце у цьому процесі займають спеціалізація, перепідготовка, підвищення кваліфікації і стажування, що є вагомими складовими післядипломної освіти [1]. Важливим є вивчення потреб педагогічних і науково-педагогічних працівників, керівників закладів освіти щодо найбільш затребуваних технологій післядипломної освіти та їх реального впливу на рівень розвитку професійних компетентностей фахівців.

Мета дослідження полягає у аналізі та виявленні впливу сучасних технологій післядипломної освіти (ПО) на професійний розвиток фахівців галузі освіти, обґрунтування їх сутності, прогнозування подальших наукових розвідок з питань впровадження ефективних моделей професійного розвитку педагогічних, науково-педагогічних і управлінських кадрів.

Виклад основного матеріалу. Проблема ПО постійно є у полі зору вітчизняних і зарубіжних науковців. Аналіз літературних джерел свідчить, що значна увага приділяється дослідженню теоретико-методологічних засад професійної підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів закладів освіти у системі ПО, зокрема, у працях В. Андрушенка, В. Бондаря, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Б. Гершунського, Г. Єльнікової, Л. Калініної, В. Кременя, Н. Клокар, В. Лулая, В. Маслової, В. Огнев'юка, В. Олійника, В. Паламарчук, М. Поташника, Н. Протасової, П. Третьякова, Т. Сорочан, Т. Сущенко, Т. Шамової та ін. Різні аспекти післядипломної освіти фахівців (короткотермінові та довготривалі курси, ста-

жування, магістратура і докторантура тощо) у країнах Західної Європи розкривають зарубіжні дослідники О. Бітусікова, Д. Борер, І. Борошич, А. Ганбері, М. Гіббонс, Мері-Луїза Кірні, Г. Кларк, Н. Костес, М. Кулей, Ф. Малдер, Д. Негесі, С. Парк, С. Пауелл, М. П'етзонка, Ф. Альтбах, К. Холанддер, Г. Якобссон, І. Якопович тощо [2]. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що проблема впливу сучасних технологій ПО на професійний розвиток фахівців галузі освіти потребує посиленої уваги з боку українських дослідників, оскільки у столітті цифровізації значно зростає попит на моделі навчання, що пов'язані з поняттям «відкрита освіта».

Аналіз стану дослідження проблеми і вивчення результатів діяльності закладів ПО дали можливість виявити низку суперечностей між:

- темпами змін у суспільно-політичному і соціально-економічному розвитку держави і правовою невизначеністю системи освіти дорослих як важливої складової позитивного навчання особистості, її професійного розвитку;

- вимогами європейського суспільства ХХІ ст. до рівня професійних компетентностей особистості й невідповідність такого рівня у педагогічних і науково-педагогічних працівників, керівників закладів освіти;

- інтенсивним використанням інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій в освітньому процесі, відкритих систем навчання, використання можливостей BigData (мета дані) і недостатнім рівнем володіння такими технологіями як педагогічними, науково-педагогічними працівниками, так і керівниками закладів освіти;

- існуючими запитами на сучасні, мобільні, диференційовані, короткотермінові програми навчання, в т.ч. ПК і недостатнім рівнем спроможності системи

ПО задовольнити існуючу потребу дорослих у навчанні за такими програмами;

- зростаючим процесом демократизації суспільного і професійного життя, і незадовільним рівнем доступності сучасних технологій ПО відповідно запитів і потреб здобувачів такої освіти.

Важливим є врахування фокусів європейського співробітництва у політиці освіти дорослих на період до 2020 року, що подані у оновленій Європейській програмі навчання дорослих (EAL) [3]. Так, серед завдань, спрямованих на розвиток освіти дорослих, визначено такі: збільшення можливостей для дорослих отримати доступ до гнучких, якісних навчальних програм у будь-який період свого життя; розробка нових підходів до освіти дорослих, орієнтованих на результати навчання; підвищення усвідомлення того, що навчання – це пожиттєвий процес; розробка ефективних систем орієнтування у освітньому просторі протягом усього життя, методики підтвердження результатів неформального та неформального навчання.

Необхідність посилення ролі ПО у професійному розвитку фахівців спонукали до розгортання наукового

пошуку та розв'язання практичних проблем використання сучасних форм ПО, що побудовані на цифрових технологіях і можливостях відкритої освіти у професійному розвитку педагогічних і науково-педагогічних кадрів. Із врахуванням необхідності вирішення окремих складових вище поданих суперечностей, орієнтуючись на ключові задачі, що описані в Європейській програмі, у 2017–2019 рр. реалізовувалися окремі завдання наукової роботи «Науково-методичні засади підвищення ефективності державно-громадського управління неперервною освітою в умовах суспільної трансформації в Україні», що здійснювалася кафедрою публічного адміністрування та менеджменту освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Дослідженням, метою якого було виявлення впливу сучасних технологій післядипломної освіти на професійний розвиток фахівців, було охоплено понад 350 слухачів курсів підвищення кваліфікації. Результати формуючого експерименту (2018–2019 рр.), які подано у табл. 1, дають можливість прослідкувати динаміку вагомості показників за складовими післядипломної освіти у порівнянні з даними, отриманими на етапі констатуючого експерименту (2017 рік).

Таблиця 1

Динаміка вагомості форм післядипломної освіти серед педагогічних і науково-педагогічних працівників, керівників закладів освіти, 2017–2019 рр.*

Форми післядипломної освіти	Високий рівень впливу %		Середній рівень впливу %		Низький рівень впливу %	
	2017 конст. експер.	2018–2019 форм. експер.	2017 конст. експер.	2018–2019 форм. експер.	2017 конст. експер.	2018–2019 форм. експер.
Роки						
спеціалізація	5	12	31	27	64	61
перепідготовка	16	26	35	51	49	23
підвищення кваліфікації	74	49	18	31	8	20
стажування	13	54	18	25	69	21
самоосвіта	59	77	30	13	11	10

*Складено автором.

Проведений аналіз отриманих результатів показує, що найбільш значущою формою післядипломної освіти фахівців була і залишається самоосвіта (59% 2017 р. і 77% 2019 р.). Більшої ваги набуває стажування як практична складова професійного розвитку фахівців (від 13% у 2017 р. до 54% у 2019 р.). Значно знизилась, на думку респондентів, вагомість курсів підвищення кваліфікації (від 74% 2017 р. до 49% 2019 р.), хоча показники залишаються досить високими. Позитивна динаміка на користь стажування і самоосвіти пояснюється зростанням попиту педагогів і керівників на сучасні технології професійного розвитку, про що респонденти говорять під час опитування. Так, значна частина учасників формуючого експерименту (83%) висловились за більш активне впровадження форм навчання, що базуються на цифрових технологіях, активне використання можливостей відкритої освіти (онлайн навчання, масових відкритих онлайн курсів (MOOCs), віртуального навчання (конференції, круглі столи, дискусії, майстер-класи, семінари тощо), перевернутого навчання, мікро-навчання, міні-тренінгів і сторітеллінгу.

У зв'язку з цим актуалізується питання більш широкого використання можливостей змішаного навчання (blended learning), яке сприятиме максимальному задоволенню запитів фахівців щодо змісту і форм ПО з вико-

ристанням можливостей формальної, неформальної та інформальної освіти, що активно поєднує очну, очно-заочну, очно-дистанційну і дистанційну форми, сприяє самоорганізації фахівців у процесі ПО, спонукає їх до ефективного використання своїх ресурсів, удосконалює тайм-менеджмент фахівця шляхом раціонального розподілу часу на засвоєння відповідного навчального контенту, формує внутрішні механізми контролю за власною освітньою траєкторією і самоорганізацією процесу професійного розвитку.

У контексті вище сказаного варто звернутися до роботи Х. Стакера і М. Горна «Класифікація К-12 Змішане навчання» [4] в якій автори виділяють чотири моделі змішаного навчання, що згруповані за основними навчальними характеристиками: ротаційну, гнучку, самостійного змішування і поглиблену віртуальну. Дослідниками обгрунтовано моделі для навчання учнів шкіл. Однак, практика їх використання показує, що такі моделі можуть бути успішно адаптованими і використовуватися у навчанні дорослих, зокрема курсах ПК. Проведене нами протягом трьох років дослідження, у процесі якого вивчалися і використовувалися моделі змішаного навчання Стакера і Горна, дає підстави стверджувати (Табл.2), що найбільш прийнятними для навчання дорослих у системі ПО є ротаційна модель,

зокрема, ротація за станціями і перевернутий клас, а також гнучка модель.

Порівняння динаміки вагомості моделей за роками показує зростаючу роль поглибленої віртуальної моделі у ПО дорослих, що пояснюється швидкими темпами впровадження цифрових технологій у навчальний процес. Все більшої актуальності набуває модель самостійного змішування, що дає можливість кожному фахівцю моделювати, конструювати і вибудовувати у змістовому і часовому просторі процес професійного розвитку використовуючи можливості сучасних технологій ПО, про що свідчать результати вивчення думки слухачів курсів ПК за період проведення дослідження (87% опитаних фахівців висловились за те, щоб самим стати активними учасниками моделювання і змістового наповнення навчального контенту).

Таблиця 2

Динаміка вагомості моделей змішаного навчання (за Х. Стакером і М. Горном) серед педагогічних і науково-педагогічних працівників, керівників закладів освіти (2017–2019 рр.)

Моделі	Вагомість моделі%	
	2017 конст. експер.	2018–2019 форм. експер.
Ротаційна модель:		
- ротація за станціями	25%	74%
- ротація за лабораторіями	11%	27%
- перевернутий клас	34%	58%
- індивідуальна ротація	15%	31%
гнучка модель	18%	66%
модель самостійного змішування	23%	43%
поглиблена віртуальна модель	16%	56%

*Складено автором.

Як бачимо, значний ріст демонструє ротаційна модель, що передбачає декілька варіантів, які можуть бути успішно використані у процесі професійного розвитку фахівців. За результатами дослідження ротація за станціями і перевернутий клас є найбільш ефективними з точки зору мобільності, можливостей забезпечення обладнанням, використання дистанційного етапу навчання, тому досить часто використовується у процесі вироблення нових навичок і вмінь, розвитку професійних компетентностей всіх категорій слухачів курсів ПК в ДЗВО «Університет менеджменту освіти». Під час перевернутого навчання учасникам надавалися навчальні матеріали та завдання за якими можна індивідуально взаємодіяти до зустрічі в режимі реального часу в групах. Мета полягає у тому, щоб ця просунута підготовка сприяла більш продуктивним можливостям навчання під час групових сесій. Дослідник проблеми перевернутого навчання Д. Кобб пише: «На мою думку, перевернуте навчання – це набагато більше про те, як скористатись новими можливостями, що надаються у процесі підготовки до живого спілкування» [5], адже одне із завдань – у постійному комунікуванні мати можливість почути і з'ясувати думку здобувачів освіти щодо вирішення того чи іншого питання. Таку ж думку поділяє і Б. МакГован, один із лідерів просування перевернутого навчання на ринку освітніх послуг, наголошуючи на важливості залучення

змісту та додаткової випереджувальної роботи, яка потім переходить до відпрацювання у класній кімнаті попередньо вивченого контенту [6].

Ротаційна, гнучка, самостійного змішування і поглиблена віртуальна моделі є сучасними за своєю сутністю, оскільки можуть активно впроваджуватися через форми короткотермінового навчання, тобто мікро-навчання, міні-тренінги, майстер-класи, семінари, віртуальні заходи, що можуть проводитися у режимі відкритої освіти. Мікро-навчання (до 15–20 хв.), як одна із найбільш затребуваних сучасних технологій освіти дорослих, передбачає навчання у зручний час і у зручному місці з використанням гаджета (вдома, у транспорті, на відпочинку, під час обідньої перерви тощо), засвоєння матеріалу малими порціями, практичне відпрацювання теоретичного матеріалу. Реальна увага повинна бути зосереджена на досягненні конкретних, малих навчальних цілей, а не просто на скороченні тривалості навчального часу. Наприклад, перегляд відео, презентації, фрагменту заняття тощо. Мікро-навчання, на відміну від макронавчання, це підхід, який фокусується на досягненні невеликої кількості навчальних цілей – часто лише однієї, є досить стислим й інструктивно ефективним [7], має чітко визначений тип навчального контенту, його цілісність і логічність складових, час, що витрачається на навчання, творців контенту, легкість пошуку навчального матеріалу, структуру навчального циклу, цільову групу, роль і участь здобувачів освіти [8]. Міні-тренінги (до 15–20 хв.) – технологія навчання, яка дає можливість у досить стислий час тренінгу відпрацювати і засвоїти ті чи інші навички, розвинути відповідні професійні компетентності, як от: тайм-менеджмент у щоденній роботі керівника, як провести наставницьку бесіду, організація і проведення неформального спілкування з учнівським активом, як провести робочу нараду з педагогічним колективом, як підготувати прес-реліз шкільної події тощо.

Віртуальні заходи (конференції, круглі столи, диспути тощо), онлайн курси дають можливість залучати до їх проведення значну кількість учасників, зацікавлених ефективно використовувати свої ресурси (час, кошти, відстань, без відриву від роботи тощо), що може стати потужним інструментом для поширення знань та створення реального впливу на ринку освітніх послуг.

У контексті врахування запитів і потреб фахівців на сучасні технології ПО, зростає вагомість контент-маркетингу, який розглядається як форма маркетингу, що орієнтована на створення, публікацію та розповсюдження контенту для цільової аудиторії в Інтернеті [9] і за допомогою якого не лише відстежується та враховується надавачами освітніх послуг, але й формується спільно зі споживачами освітніх послуг. Активне використання такого підходу сприяє приверненню уваги споживачів до форм і змісту післядипломної освіти, розширення контингенту слухачів і залучення до процесу навчання Інтернет-спільнот тощо.

Результати проведеного дослідження дають підстави для прогнозування напрямів подальшого наукового пошуку з проблеми впливу сучасних технологій на професійний розвиток фахівців, зокрема, розкриття потребують питання управління створенням навчального контенту і його використання в умовах відкритої освіти,

вивчення психоло-гічних особливостей фахівців галузі, які надають перевагу короткотерміновому навчанню, що поєднується з активною професійною діяльністю, розкриття ключових засад контент-маркетингу для професійного розвитку працівників галузі освіти.

Висновки. Аналіз сутності та виявлення впливу сучасних технологій ПО на професійних розвиток педагогічних, науково-педагогічних і управлінських кадрів, обґрунтування їх доцільності та експериментальне впровадження дає підстави стверджувати, що професійне зростання фахівців є у прямій залежності від ефективності використання сучасних технологій ПО, які базуються на можливостях Інтернет-ресурсів і цифрових технологій, перспективах відкритої освіти (онлайн навчання, масових онлайн курсів (MOOCs)), віртуального навчання (конференції, круглі столи, дискусії, семінари, майстер-класи тощо), змішаного і перевернутого навчання, мікро-навчання і міні-тренінгів, що надають фахівцю доступний та гнучкий спосіб для здобуття нових знань і вироблення нових навичок, просування кар'єри і успішного професійного розвитку.

Література

1. Закон України «Про освіту»: за станом на 9 вер. 2019 р. [Електронний ресурс] / Верховна рада України. – Режим доступу: <https://cutt.ly/EedKkuw>.
2. Quality Assurance in Postgraduate Education [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/PedKbxZ>.
3. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/>
4. Classifying K-12 Blended Learning By Heather Staker and Michael B. Horn, 2012 [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/tefKyou>.
5. Cobb J. Leveraging the Flipped Classroom for Professional Development and Continuing Education [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/nedKzW7>.

6. Serious Flipped Learning with Dr. Brian McGowan [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/wedKExO>.

7. Cobb J. Leveraging Microlearning for Professional Development and Continuing Education. [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/2edKRG7>.

8. Buchem I., Hamelmann H. Microlearning: a strategy for ongoing professional development. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.researchgate.net/post/media23707>.

9. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/yedKSqp>.

References

1. Закон України «Про освіту»: за станом на 9 вер. 2019 р. [Elektronnyi resurs] / Verkhovna rada Ukrainy. – Rezhym dostupu: <https://cutt.ly/EedKkuw>.
2. Quality Assurance in Postgraduate Education [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/PedKbxZ>.
3. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning [Electronic resource]. – Access mode: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/>
4. Classifying K-12 Blended Learning By Heather Staker and Michael B. Horn, 2012 [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/tefKyou>.
5. Cobb J. Leveraging the Flipped Classroom for Professional Development and Continuing Education [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/nedKzW7>.
6. Serious Flipped Learning with Dr. Brian McGowan [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/wedKExO>.
7. Cobb J. Leveraging Microlearning for Professional Development and Continuing Education. [Electronic resource]. – Access mode: <https://cutt.ly/2edKRG7>.
8. Buchem I., Hamelmann H. Microlearning: a strategy for ongoing professional development. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.researchgate.net/post/media23707>.
9. Vikipediia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://cutt.ly/yedKSqp>.

Klokar N.I.,

Professor, Doctor of Educational Sciences, Professor of Department of Education Management and Law, State Higher Educational Institution «University of Educational Management» National Academy of Educational Sciences of Ukraine, niklokar@ukr.net

Ukraine, Kyiv

MODERN TECHNOLOGIES OF POSTGRADUATE EDUCATION IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF SPECIALISTS

The successful development of an individual, his/her professional development in a rapidly changing society largely depends on the effective use of traditional and modern postgraduate education technologies, in particular, specialization, retraining, advanced training, internships and self-education. The purpose of the study is to analyze and identify the impact of modern technologies of postgraduate education on the professional development of specialists, substantiation of their essence, the prediction of further scientific intelligence on the implementation of effective models of professional development of pedagogical, scientific-pedagogical and management personnel. Using the results of the research, the author emphasizes the key role of self-education, internships and certification training in the professional development of specialists, as well as the importance of using such modern technologies as blended learning, micro-learning and mini-training, workshops, seminars, inverted learning, virtual events and online classes. In the context of open education, according to the author, the importance of content marketing is growing, which is considered as a form of marketing focused on creating, publishing and distributing content to the target audience on the Internet. Further studies require the management of educational content creation and its use in open education, the study of the psychological characteristics of professionals who prefer short-term training, combined with active professional activity, the discovery of the key foundations of content marketing for the professional development of employees.

Key words: postgraduate education, modern technologies, professional development, models of training, content marketing.